

CUMHURİYET
TARİHİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

CTAD

**Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
Enstitüsü**

Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi

Dergi Yazışma Adresi

Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Beytepe- ANKARA 06532
Tel : 0 (312) **297 68 70**
Faks : 0 (312) **299 20 76**
E- Mail: www.ait.hacettepe.edu.tr

Baskı

Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi'nde tasarımı yapılarak basılmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nce
yılada iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir.

Dergiye gönderilen yazı ve fotoğraflar iade edilmez.
Bu dergide yayınlanan yazılardaki fikirler yazarlara aittir.

ISSN: 1300-1458

Hacettepe Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi
Yıl : 1 Sayı : 2 Güz 2005

Sahibi Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü adına
Prof.Dr. Mustafa YILMAZ

Editör **Yard. Doç.Dr. Yonca ANZERLİOĞLU**
Dr. Yasemin DOĞANER

Yayın Kurulu **Prof. Dr. Mustafa YILMAZ (Başkan)**
Doç.Dr. Fatma ACUN
Doç. Dr. Adnan SOFUOĞLU
Doç. Dr. Adil DAĞISTAN
Yard. Doç. Dr. Yonca ANZERLİOĞLU
Yard.Doç. Dr. Ayten SEZER
Dr. Yasemin DOĞANER
Dr. Derviş KILINÇKAYA

Yayına Hazırlayan **Dr. Yasemin DOĞANER**

Hakem Kurulu **Prof. Dr. Dursun Ali AKBULUT**
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Samsun.

Prof. Dr. S. Esin DAYI
Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum.

Prof. Dr. İhsan GÜNEŞ
Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskişehir.

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ
Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Konya.

Prof. Dr. Hikmet ÖZDEMİR
Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ
Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.

Prof. Dr. Mustafa YILMAZ
Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Doç. Dr. Oğuz AYTEPE
Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Doç.Dr. Gökhan ÇETİNSAYA
İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İstanbul.

Doç. Dr. Gümeç KARAMUK
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara.

Doç. Dr. Yusuf SARINAY
Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Doç. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara.

Doç. Dr. Adnan SOFUOĞLU

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Doç. Dr. Mustafa TÜRKEŞ

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Ankara.

Doç.Dr. Behçet YEŞİLBURSA

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Bolu.

Bu Sayının Hakem Kurulu

Prof. Dr. Mustafa YILMAZ

Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Prof. Dr. Yavuz ERCAN

Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarih Enstitüsü, Ankara.

Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN

Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarih Enstitüsü, Ankara.

Prof. Dr. Onur Bilge KULA

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara.

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.

Prof. Dr. Mehmet TOKAT

Hacettepe Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Ankara.

Doç.Dr. Fatma ACUN

Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Doç.Dr. Gökhan ÇETİNSAYA

İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İstanbul.

Doç. Dr. Yusuf SARINAY

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Doç. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara.

Doç. Dr. Adnan SOFUOĞLU

Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Doç.Dr. Selma YEL

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, Ankara.

Yard. Doç.Dr. Ayten SEZER

Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Yard.Doç.Dr. Mehmet Serhat YILMAZ

Gazi Üniversitesi, Kastamonu Eğitim Fakültesi, Kastamonu.

Dr. Sadık ERDAŞ

Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Dr. Saime Selenga GÖKGÖZ

Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Dr. M. Derviş KILINÇKAYA

Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Dr. Oktay ÖZEL

Bilkent Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Ankara.

Oğuz HAMŞİOĞLU

Milli Savunma Bakanlığı, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, Ankara.

İçindekiler

Osmanlı Çevreselleşme Süreci İçinde Güllük Limanı	1
Nuri ADIYEKE	
Osmanlı Devleti'nde Hristiyan ve Musevi Unsurlar Arası İlişkiler.....	13
Halil ŞİMŞEK	
İstiklâl Harbinden Günümüze Türk Savunma Sanayinin	
Gelişimi	35
Hülya TOKER	
Gerekçeleri ve Sonuçlarıyla Milli Mücadele Döneminde	55
Çıkarılan Af Yasaları	
Cahide SINMAZ SÖNMEZ	
Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Bulgaristan'dan	73
Denizli'ye Yapılan Göçler	
Ercan HAYTOĞLU	
Türkiye'deki Şapka ve Kıyafet İnkılâbının Mısır Kamuoyunda.....	91
Yansımaları (1925–1932)	
Mehmet Serhat YILMAZ	
Dünyanın Gözünde Atatürk.....	105
Mustafa YILMAZ	
Atatürk'ün Dış Politikasında “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” İlkesi.....	119
Adil DAĞISTAN	
Atatürk'ün Nutuk'unun İçerik Analizi	125
Hakan UZUN	
Falih Rıfkı Atay'ın Düşünce İkliminde Kemalizm	145
Alper BAKACAK	

Hümanizm, Demokrasi, Tercüme Faaliyeti ve Ders Kitapları 157 (1940–1960) Celal METİN	
Atatürk'ün İktisadi Gelişme Konusundaki Görüşleri ve 171 Türkiye Cumhuriyetinin İlk Yıllarında Uygulanan İktisat Politikası Dilek YÜKSEL	
İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri..... 187 Necati AKSANYAR, Murat BİÇER	
Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda Balkan Politikası 201 Nevzat GÜNDAĞ	

Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Bulgaristan'dan Denizli'ye Yapılan Göçler

Ercan HAYTOĞLU*

Yard.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

ÖZET

Osmanlı Devleti, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından itibaren Balkan topraklarından Anadolu topraklarına doğru önemli bir göçe sahne olmaya başlamıştır. 1912 I.Balkan savaşı bu göçlere hız kazandıran önemli bir faktör olmuştur. Osmanlı Devleti siyasi ömrünü tamamlayıncaya kadar göçler devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulduktan sonra da farklı dönemlerde göçler zaman zaman yoğun zaman zaman az da olsa sürekli olarak devam etmiştir. Göç edenlerin bir bölümü Trakya'da kalır iken önemli bir bölümü Anadolu'da farklı şehirlere dağılmışlardır.

Denizli 1912 yılından itibaren bu göçlerden büyük ölçüde etkilenen şehirlerden biri olmuştur. Bu göçler süresince Denizli'ye en yoğun göçmen Bulgaristan'dan gelmiştir. Göç edenler, şehir içerisinde, ilçe, kasaba ve köylerde iskâna tabi tutulmuşlardır. Bulgaristan ve Balkanlardan 1912 yılından itibaren 1999 yılına kadar devam eden göçler sonucunda Denizli'de sosyal, ekonomik ve demografik açıdan etkileşimler gerçekleşmiştir.

Göçmenler, Denizli merkezi, Sarayköy ve Çivril ilçelerinde yoğun bir şekilde iskan edilmişlerdir. Denizli merkezindeki Sevindik mıntıkası en yoğun göçmen yerleşimi gerçekleşen mahalle, Aşağı Şamlı, Sazköy, Beylerbeyi, Duacılı ve Yukarı Şamlı köyleri de en fazla göçmen yerleşimi gerçekleşen köyler olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, Denizli, Bulgaristan, Göçmen, İskan

SUMMARY

Immigrations From Bulgaria To Denizli During Ottoman Empire And Turkish Republic

The Ottoman Empire had always been a stage for a wave of immigrations from Balkans to Anatolia since (1877-1878) Ottoman-Russian War. I. Balkan War (1912) became a significant factor which hastened these immigrations and they went on until the time when the Ottoman Empire terminated its political life. Immigrations continued after the foundation of Turkish Republic in varying density, in varying size. Some of the immigrants stayed in Trakya, while others spread and settled in different cities in Anatolia.

Denizli has been one of those cities which greatly effected by these immigrations since 1912. During this period many immigrants came to Denizli especially from Bulgaria. These immigrants were usually settled in the countryside, subdistrict and villages. As a result of these immigrations from Balkans and Bulgaria between 1912 and 1999, there appeared many social, economic and demographic interactions between the people of Denizli and the immigrants.

The immigrants are usually settled in the city center, Sarayköy and Çivril. A great number of immigrants were settled in Sevindik district in Denizli while the other immigrants were settled in same villages like Aşağı Şamlı, Sazköy, Beylerbeyi, Duacılı and Yukarı Şamlı.

Key Words: *Immigration, Denizli, Bulgaria, Immigrant, Settlement*

Giriş

İnsanların doğdukları toprakları bırakarak yeni yerlere göç etmelerinin temelinde genel olarak nüfus problemleri, ekonomik problemler, çevre şartlarındaki bozulmalar, siyasi problemler ve savaşlar dikkat çekmektedir.

Osmanlı Devleti'nin İkinci Viyana kuşatmasının başarısız olması ile Balkanlardaki ilerleyişi durmuştur. Gerçekleşen toprak kayıplarıyla da göç ve göçmen problemi ortaya çıkmıştır. Özellikle Rusya'nın Kafkasya, Kırım ve Balkanlara yönelik yayılma politikası bu topraklarda yaşayan Müslümanların göç baskısıyla karşı karşıya kalmaları sonucunu doğurmuştur¹.

Bulgaristan Türkleri, XIV. Yüzyılda Anadolu'dan Rumeli'ye gerçekleşen Osmanlı Devleti'nin seferleriyle nüfusu az olan yerlerde Türk yoğunluğu ve hakimiyeti sağlama yolunda etkili hareketin sonucu olarak Bulgaristan coğrafyasına yerleşmişlerdir. XIX. Yüzyılda ise bu göç tersine dönmüş, Anadolu'dan Rumeli'ye göç eden Türkler, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan çekilmesine paralel olarak ikinci bir göç gerçekleştirmekle karşı karşıya kalmışlardır. Balkanları beş yüz yıldır vatan olarak gören Türkler dalga dalga Anadolu'ya göçe zorlanmışlardır. Yaşanan yoğun göçlere rağmen, Balkan topraklarındaki Türk nüfusu varlığını sürdürmeye devam etmiştir².

Osmanlı döneminde, Türk-Bulgar ilişkilerinin esas noktasını Bulgaristan sınırları içinde yaşayan Türk nüfusunun varlığı oluşturmuştur. Bulgaristan'dan ilk büyük Türk göçü, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nda Osmanlı Devletinin savaşı kaybetmesi

1. Fuat Dündar, *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskan Politikası (1913-1918)*, İstanbul, 2002, s.15.
2. Bilal N. Şimşir, "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", *Bulgaristan'da Türk Varlığı, Bildiriler*, 7 Haziran 1985, Ankara, 1987, s.47.

sonucunda gerçekleşmiştir. Bu savaş, Osmanlı Devleti'ne ait Tuna Vilayeti'nde Bulgaristan'ın kurulması sonucunu getirmiştir. Tuna nehri ile Balkan sıra dağları arasında 1876 yılında işlenebilen toprakların %70'ini elinde tutan 1.120.000 nüfusa sahip Türkler, 1878 yılında 1.130.000 nüfusa sahip Bulgarların hakimiyeti altında kalmak durumunda bırakılmışlardır. Rusya'nın Panslavist politikasının etkisindeki Slav milliyetçileri, 1876 yılında almış oldukları Tuna ve Edirne bölgesindeki Türklerin bölgeden çıkarılması kararını 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile uygulama safhasına koymuşlardır. Bulgar devleti kurma hedefiyle Türklerin bu topraklardan atılması fikri savaş esnasında bölgenin Müslüman Türklerine karşı bir katliamın yaşanmasına yol açmıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile bir buçuk milyon Rumeli Türk ve müslümanı perişan bir şekilde göç etmek durumunda kalmış ve bu süreçte 450.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Göçmenlerin geride bıraktıkları her türlü mal ve mülklerine ise Bulgarlar tarafından el konulmuştur³.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile bozgun şeklinde cereyan eden göç ile Rumeli'de Türkler azınlık durumuna düşürülmüştür. Üçüncü Ordu'nun Şumnu'da bulunması Rusların Kuzey-Doğu Bulgaristan'a girmesini engellemiştir. Bulgar çetelerinin katliamlarından kurtulan ve nüfusun üçte ikisini oluşturan Türkler, varlıklarını burada sürdürmüşlerdir. 1878 yılı Temmuz'unda imzalanan Berlin Antlaşması ile Bulgar Prensliği kurulmuş, prenslik Türk azınlığının hak ve hürriyetlerini garanti altına aldığını açıklamıştır⁴.

1879 yılı yazında Rus askerlerinin çekilmesi ile Bulgar prensliği anlaşma şartlarını ihlal etmiştir. Bölgede sıkıyönetim ilan edilmesi ile Türklerin elindeki silahların alınması ve Bulgarların silahlandırılması bölgenin Türklerden arındırılmak istendiğini ortaya koymuştur. Bölgedeki Türk azınlığa baskı yapılmış, mal ve mülkleri gasp edilerek, canlarına kastedilerek göçe mecbur edilmeye çalışılmışlardır. Bu konuda Bulgar prensliğine yapılan şikayetler de hiçbir şekilde dikkate alınmamıştır. Bu gelişmeler sonucunda Türkler için ellerindeki mal ve mülkleri yok pahasına elden çıkararak göç etmekten başka çare kalmamıştır⁵.

Bulgar Prensliği, Bulgaristan'dan Türk kültür ve varlığını yok etmek amacıyla katliam, asimilasyon ve ülke içinde ve dışında sürgüne gönderme politikaları uygulamıştır. Bu siyasetin tatbikinde Rusya'nın kimi Avrupa ülkelerinin ve kiliselerle misyonerlerin sürdürdüğü faaliyetler de etkili olmuştur⁶.

Bulgaristan'ın 1908 yılında ilan ettiği bağımsızlığı, 19 Nisan 1909'da Osmanlı Devleti tanıdığını açıklamak durumunda kalmıştır. Bağımsızlığın tanınmasının ardından İstanbul'da bir protokol imzalanarak, bölgede yaşayan Türklerin kültürel hak ve özgürlüklerinin garanti altına alınması yönünde hükümlerin protokolde yer alması sağlanmıştır.⁷ Bu gelişmenin ardından Türk-Bulgar ilişkileri birkaç yıl normal devam etmiş ise de, Balkan Savaşı'nın başlaması ve Bulgar çetelerinin saldırılarıyla Bulgaristan Türklerinin durumu tam bir felakete dönüşmüştür.⁸

3. Şimşir, a.g.b., (adı geçen bildiri), s.48., Fuat Dünder, 300 bin kişinin hayatını kaybettiğini belirtmektedir. Dünder, a.g.e., s.56.

4. Şimşir, a.g.b., s.49.

5. Şimşir, a.g.b., s.50.

6. İlker Alp, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi (1877-1989)*, Ankara, 1990, s.22.

7. Bilal N.Şimşir, *Bulgaristan Türkleri (1978-1985)*, İstanbul, 1986, s.67.

8. Şimşir, a.g.e., s.53-54.

Karadağ'ın 8 Ekim 1912'de Osmanlı Devleti'ne saldırmasıyla, Osmanlı Devleti, Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan ittifakıyla karşı karşıya kalmıştır. I.Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti İşkodra, Yanya ve Edirne dışında ciddi bir direniş gösteremeden Çatalca'ya kadar çekilmek zorunda kalmıştır⁹. Çatalca'ya kadar ilerleyen Bulgar orduları ve onlara yardımcı olan komiteciler, Trakya ve Makedonya topraklarında çok sayıda Türk'ü katletmiştir¹⁰.

Bu saldırılarda Türklerin bir kısmı hayatlarını kaybederken, bir kısmı da göç etmek zorunda bırakılmıştır.¹¹ Balkan savaşlarında rakamlar kesin olmasa da bir milyon kadar Türkün göç etmek zorunda bırakıldığı, 200.000 kadarının savaş esnasında ölmesi ve öldürülmesiyle 800.000 Türk'ün Anadolu topraklarına sığındığı düşünülmektedir¹².

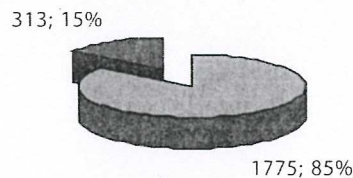
I.Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Bulgaristan, bu dönemde önemli bir sorun oluşturmamıştır. Savaş sonrasında iktidara gelen Çiftçi Partisi, bu bölgede yaşayan Türklerin 1919-1923 yıllarında hak ve özgürlükleri, eğitim durumları ve dinî faaliyetlerinin korunması yönünde çaba sarf etmiştir¹³.

Bulgaristan ile Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti arasında Türk azınlığın durumu ile ilgili hususlar, öncesinde olduğu gibi daha sonra da iki ülkenin gündeminden uzun süre düşmemiştir. Bulgaristan tarafından zaman zaman uygulanan baskılar sonucunda Türkiye'ye göçler devam etmiştir.

Denizli'ye Yapılan Göçler

Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1912 yılından itibaren yapılan göçlerin Denizli'ye uzanan bölümü özellikle değerlendirileceği için, Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü Arşivinde bulunan Göçmen Döküm Cetveli, Denizli Bulgaristan Göçmenleri Esas Kayıt Defteri, T.C.Başbakanlık Toprak ve İskan İşleri Müdürlüğü Denizli İskan Yolu ile Verilen Topraklara Mahsus Dağıtım Defteri, T.C. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Denizli Göçmen ve Mülteciler İskan Kayıt Defteri (1989-1998) ve bir kısım resmi yazı ve raporlardaki bilgiler esas alınmıştır.

DENİZLİ'YE ÜLKE DIŞINDAN GELEN GÖÇMEN VE ÜLKE İÇİNDEN NAKİL OLAN HANE SAYILARI

- Ülke dışından gelen göçmen hane sayısı
- Ülke içinden nakil olan hane sayısı

9. Alp, a.g.e., s.22.

10. Şimşir, a.g.b., s.52-53., Alp, a.g.e., s.22.

11. Şimşir, a.g.e., s.53-54.

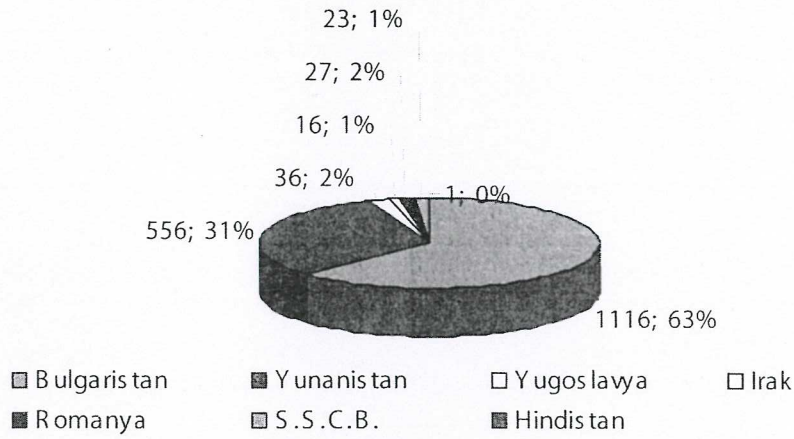
12. Şimşir, a.g.b., s.53.

13. Şimşir, a.g.e., s.54.

1912 yılından 1998 yılına kadar Denizli'ye yapılan göçler genel olarak değerlendirildiğinde, ülke içinden hükümetçe nakil olunan hanelerin¹⁴ toplamı 313' hanedir. Ülke dışından göç eden hanelerin toplam sayısı 1775 hanedir¹⁵.

Ülke dışından gerçekleşen göçlere bakıldığında bunların önemli bir bölümü 1.116 hane ile Bulgaristan'dan, 556 hane ile Yunanistan'dan olmuştur. Ayrıca, Yugoslavya'dan 36, S.S.C.B.'nden 23, Romanya'dan, 27, Irak'tan 16, Hindistan'dan 1 hanelik göç olmuştur¹⁶.

ÜLKE DIŞINDAN GELEN GÖÇMEN HANE SAYILARININ ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

Balkanlardan 1912-1915 yılları arasında göç edenlerden 104.879 kişi Aydın Vilayeti'nde iskan edilmiştir. Bu dönemde gelen göçmenlerin %67'si Aydın ve Edirne Vilayetlerine yerleştirilmiştir.¹⁷ 1912-1916 yılları arasında Bulgaristan'dan gerçekleşen göçlerle Denizli'ye gelen göçmen sayıları aşağıdaki şekildedir¹⁸.

YILLAR	GÖÇMEN SAYISI
1912	1
1913	71
1914	4
1916	2
1912-1916 Toplam Sayı	78

Cumhuriyet döneminde 1923-1939 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçlerle gelen göçmen sayısı aşağıda gösterilmiştir.¹⁹

14. Nakil olanlar, ülke içerisindeki bir bölgeden bir diğer bölgeye veya bir bölge içerisindeki yerden diğer bir yere Hükümetin aldığı karar sonucunda nakil edilenlerdir.

15. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli*.

16. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli*.

17. Adil Adnan Öztürk, "Cumhuriyet Döneminde Söke'ye Yapılan Göçler (1923-1989)", *I.Ululararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, 15-16 Kasım 2001, s.65.

18. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli*.

19. Tablo, Şimşir, a.g.b., s.56'dan alınmıştır.

YILLAR	GÖÇMEN SAYISI
1923-1933	101.507
1934	8.682
1935	24.968
1936	11.730
1937	13.490
1938	20.542
1939	17.769
1923-1939 Toplam Sayı	198.688

1940-1949 yılları arasında gelenlerin yıllara göre sayıları da aşağıda gösterilmiştir²⁰.

YILLAR	GÖÇMEN SAYISI
1940	6.960
1941	3.803
1942	2.672
1943	1.145
1944	489
1945	631
1946	706
1947	1.763
1948	1.514
1949	1.670
1940-1949 Toplam sayı	21.353

Bu on yıllık dönemde yılda ortalama 2.100 göçmen gelmiştir. Bu oran Bulgaristan'ın kuruluşundan itibaren 1949 yılına kadar geçen 72 yılın en düşük göçlerinin yaşandığı dönem olmuştur. Göçlerin azalması 1944 yılında Bulgaristan'da Komünist yönetim kurulmasıyla değişen politikalara bağlı olarak göçün yasaklanmasından kaynaklanmıştır²¹.

Komünist yönetim dönemi de Türkler açısından sıkıntılı bir dönem olmuştur. Bir yandan Türklerin Türkiye'ye göçü durdurulurken, diğer yandan Türk azınlığı asimile etmeye devam etmişlerdir. Bu dönemde Türk azınlığın elinden toprakları, vakıfları ve okulları alınmıştır²².

Denizli'ye 1912 ile 1999 yılları arasında Bulgaristan'dan göç eden 1.116 hane ile toplam 4.013 kişi gelmiştir.²³ Türkiye'nin yoğun göç aldığı dönemlere paralel olarak Denizli de yoğun göç almıştır.

20. Tablo, Şimşir, a.g.b., s.57'den alınmıştır.

21. Şimşir, a.g.b., s.57.

22. Şimşir, a.g.b., s.57.

23. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli*.

YILLARA GÖRE DENİZLİ'YE GELEN BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNİN DAĞILIMI

Yıl	Hane		Nüfus		Yıl	Hane		Nüfus	
	Sayı	%	Sayı	%		Sayı	%	Sayı	%
1912	1	0,1	1	0,0	1948	1	0,1	1	0,0
1913	13	1,2	71	1,8	1949	1	0,1	2	0,0
1914	4	0,4	4	0,1	1950	100	9,0	387	9,6
1916	2	0,2	2	0,0	1951	470	42,1	1928	48,0
1923	1	0,1	2	0,0	1952	5	0,4	11	0,3
1926	7	0,6	15	0,4	1953	1	0,1	1	0,0
1927	7	0,6	23	0,6	1954	2	0,2	2	0,0
1930	1	0,1	1	0,0	1955	1	0,1	1	0,0
1931	1	0,1	2	0,0	1969	2	0,2	10	0,2
1932	1	0,1	2	0,0	1970	23	2,1	83	2,1
1933	1	0,1	1	0,0	1971	12	1,1	45	1,1
1934	2	0,2	6	0,1	1972	7	0,6	24	0,6
1936	5	0,4	8	0,2	1973	2	0,2	2	0,0
1937	5	0,4	14	0,3	1974	3	0,3	7	0,2
1938	81	7,3	256	6,4	1976	1	0,1	4	0,1
1939	22	2,0	68	1,7	1977	2	0,2	6	0,1
1940	14	1,3	54	1,3	1978	30	2,7	95	2,4
1941	8	0,7	28	0,7	1989	202	18,1	636	15,8
1942	10	0,9	48	1,2	1990	43	3,9	116	2,9
1943	2	0,2	3	0,1	1991	9	0,8	21	0,5
1944	1	0,1	2	0,0	1992	3	0,3	5	0,1
1946	3	0,3	8	0,2	1994	1	0,1	1	0,0
1947	2	0,2	5	0,1	1999	1	0,1	1	0,0

Denizli'ye yapılan göçler 1912 yılından itibaren tespit edilebilmektedir. Bu göçlerin Balkan Savaşları dönemine rastlaması, Balkanlarda yaşanan gelişmelerin yol açtığı göç dalgasının Denizli'ye kadar uzandığını göstermektedir.

18 Ekim 1925'te imzalanan Türk-Bulgar Dostluk Anlaşması, Neuilly Antlaşması²⁴ kapsamındaki azınlık haklarının Bulgaristan Türklerine, Lozan Antlaşması kapsamındaki azınlık haklarının da Türkiye'de yaşayan Bulgarlara uygulanmasını karar altına almıştır. Bu anlaşma ile her iki ülkede azınlık konumunda bulunan Türk ve Bulgarlar, yanlarına taşınabilir mallarını alarak serbestçe göç edebileceklerdir²⁵.

24. Bulgaristan, I.Dünya Savaşı sonunda 27 Kasım 1919 tarihinde Neuilly Barış Antlaşmasını imzalamıştır. İmzalanan barış antlaşması dokuz bölümden oluşmuş olup, antlaşma metninin 4. bölümünde 49. maddeden 58. maddeye kadar olan kısımda Bulgaristan yönetiminde kalan azınlıkların durumu düzenlenmiştir. <http://www.balgoc.org.tr/email/bulgaristanturklerihukuk.doc>.

25. İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, C. I, Ankara, 1983 s.255-259, Şimşir, a.g.e., s.207.

Taşınmaz malların serbestçe satılması ve bunlardan elde edilen paraların da serbestçe dışarıya çıkarılması konusunda düzenlemeler yapılmıştır. Temelde uygulanan baskılardan kaynaklandığı bilinen göçler, bu anlaşma ile az çok bir düzene girmiştir²⁶.

Bununla birlikte Bulgaristan, 1930'lu yıllarda Türkler üzerine baskılarını artırmaya başlamıştır. Bu gelişmelerin Denizli'ye 1938-1939 yıllarında yansması göç eden hane sayısının artışı ile görülmektedir. Fakat bu artış 1940-1942 yıllarında azalmaktadır. 1945-1950 arası ise göç durma noktasına gelmiş bulunmaktadır.

GÖÇLERİN YOĞUN OLDUĞU YILLARDA DENİZLİ'YE BULGARİSTAN'DAN GELEN HANE SAYILARI	
1913	13
1938	81
1939	22
1940	14
1942	10
1950	100
1951	470
1970	23
1971	12
1978	30
1989	202
1990	43

II. Dünya Savaşı (1939-1945) sonrası Bulgaristan'da değişen rejim, bir taraftan Türk göçünü engellemeye çalışırken, diğer taraftan da Türklere ait olan kurumlara ve topraklara el koymaya başlamıştır. Bu durum Türkler arasında huzursuzluk yaratarak göç isteğini arttırmıştır²⁷. Bu gelişmeler sonucunda Türk azınlıktan, Türkiye'nin siyasi yönetimine ve diplomatik temsilciliklerine göç için başvurular gelmeye başlamıştır. Türk hükümeti bu talepleri değerlendirerek 31 Mayıs 1947'de aldığı bir kararla, II. Dünya Savaşında Sovyetler Birliği'nden Avrupa'ya sığınan Türklerden mülteci²⁸ ve Bulgaristan'dan da serbest göçmen²⁹ kabulünü karara bağlamıştır. Bu çerçevede 1947-1950 arası her yıl 1-2 bin arası göçmen kitlesi Türkiye'ye gelmiştir³⁰.

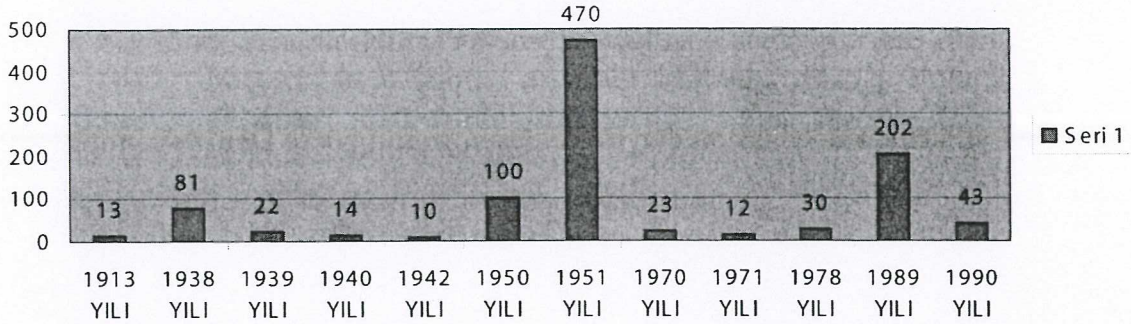
26. Şimşir, a.g.b., s.53.

27. Meşkure Yılmaz Börklü, *Tarihsel Seyri İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Türkiye'nin Bölge Türklerine Yönelik Politikaları*, <http://www.turan.tc/kalem/bilimsel/bul-mak.htm>

28. 14.06.1934 yılında kabul edilen 2510 Sayılı İskan Kanunu Madde 3'te "Türkiye'de yerleşmek maksadıyla olmayıp bir zaruret ilcasile muvakkat oturmak üzere sığınanlara mülteci denir." ifadesi yer almaktadır. T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *İskan Kanunu, İskan Kanunu Uygulama Yönetmeliği, Genelge (2002/034)*, Ankara, 2002, s.5.

29. 14.06.1934 yılında kabul edilen 2510 Sayılı İskan Kanunu Madde 3'te "Türkiye'de yerleşmek maksadıyla ve Hükümetten iskan yardımı istememek şartıyla dışarıdan gelmek isteyen Türk soyundan olan kimseler Hariciye, Dahiliye ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliklerince müştereken tespit olunacak şekiller dahilinde konsoloslarımızın verecekleri muhacir vizesiyle Türkiye'ye gelirler ve serbest muhacir olarak kabul olunurlar..." ifadesi yer almaktadır. T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.6.

30. Şimşir, a.g.e., s.214-217.

BULGARİSTAN GÖÇLERİNİN YOĞUN OLDUĞU YILLARDA GELEN
HANE SAYILARI

Bulgar hükümetinin, 10 Ağustos 1950'de Türkiye'ye verdiği nota ile Bulgaristan Türklerinden 54.028 kişiye pasaport verdiğini ve 250.000 kişiye üç ay içinde pasaport vererek Türkiye'ye göçmen olarak alınmasını talep etmesi zaten gergin olan Türk-Bulgar ilişkilerini daha da kötüleştirmiştir³¹. Göçün planlı bir politikanın uygulaması olduğu açıkça görüldüğü halde, Bulgaristan bunun isteğe bağlı bir göç olduğunu ileri sürmüştür. Bulgaristan planlı olarak göçe kendisi neden olduğu halde, 1925 tarihli Türk-Bulgar İkamet Sözleşmesi'ne aykırı hareket etmekle Türkiye'yi suçlamıştır. Üç ay içerisinde 250.000 göçmeni içine alan kitlesel bir göç düşünülmemiş olduğundan Türkiye sıkıntılı bir döneme girmiştir³². Ancak, Türkiye Ocak 1950'den itibaren giderek artan oranda göçmen kabul etmek durumunda kalmasına rağmen, Türk hükümeti Nisan 1950'de aldığı bir kararla 1 Ocak 1950'den itibaren Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelmekte olan tüm göçmenleri *iskanlı göçmen*³³ statüsüne aldığını açıklamıştır³⁴. Bulgaristan hükümeti, vizesiz bazı kimseler ile çingeneleri Türkiye'ye sokmaya çalışmıştır. Türk hükümeti, 2510 sayılı yasaya göre Türk olmayan Çingenelerin ve bazı vizesizlerin ülkeye sokulması girişimini engellemek istemiş ve 7 Ekim 1952 de Bulgaristan sınırını kapatmıştır³⁵. Bulgar hükümetinin sınırın açılması konusundaki talebini, Türk hükümeti vizesiz gönderilen çingenelerin geri alınması, vizesiz ve sahte vizeli kimselerin gönderilmemesi şartıyla sınırı açılabileceğini açıklamıştır. Bu yönde yapılan görüşmeler iki aylık bir süreçten sonra olumlu sonuç vermiş ve Türkiye 2 Aralık 1950 de sınırı açarak göçmen alımını yeniden başlatmıştır³⁶.

1950-1951 yıllarını kapsayan dönemde 37.351 hane, toplam 154.393 kişi Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçmen olarak gelmiştir.³⁷ 1951 yılında göç devam ederken Bulgaristan yine çingeneleri göçmenlerin arasına sokmaya çalışınca, Türkiye 8 Kasım 1951'de bir

31. Şimşir, a.g.e., s.212-213. Şimşir, a.g.b., s.58-59.

32. Şimşir, a.g.b., s.58-59.

33. 14.06.1934 yılında kabul edilen 2510 Sayılı İskan Kanunu Madde 17'de "İskan bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkarlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkan veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kafi toprakla çift hayvanı, alat ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır." ifadesi yer almaktadır. T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.7. Ayrıca iskanlı göçmenler Hükümetin gösterdiği yere gitmeyi ve Hükümetin gösterdiği yerde oturmaya ve verdiği toprağı kabul etmeye mecburdurlar.

34. Şimşir, a.g.e., s. 225.

35. Şimşir, a.g.e., s. 225.

36. Şimşir, a.g.b., s.61.

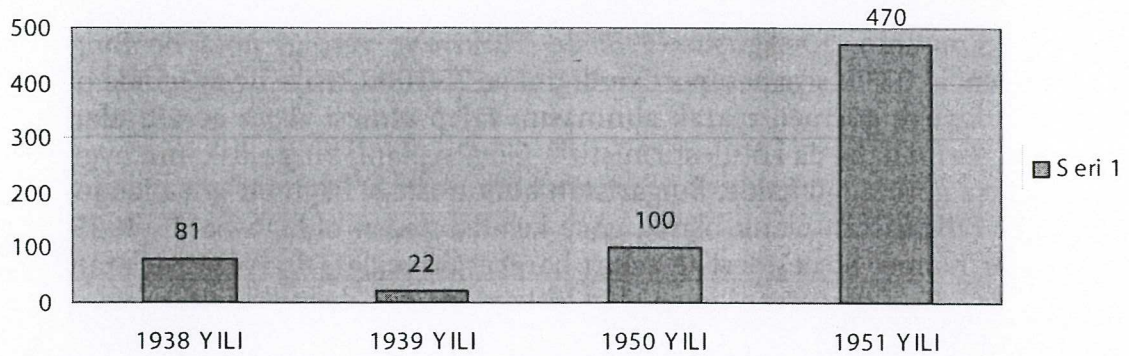
37. Börklü, a.g.m., <http://www.turan.tc/kalem/bilimsel/bul-mak.htm>, Şimşir, a.g.e., s.227.

kez daha sınırı kapatmak durumunda kalmıştır. Sahte vize ile Türkiye'ye gönderilen 126 çingenenin iadesi ile on beş ay kapalı kalan sınır 20 Şubat 1953 tarihinde yeniden açılmıştır³⁸.

Denizli'ye 1950 yılında 100 hane olarak 387 kişi, 1951 yılında 470 hane olarak 1928 kişi gelmiştir³⁹. Gelen göçmenlerin kısa sürede ev sahibi olmaları ve üretici duruma geçmeleri için planlı çalışmalar başlatılmıştır.

1950-1951 yıllarında Bulgaristan'dan gerçekleşen yoğun göçte Denizli'ye toplam 570 hane ve 2315 kişi gelmiştir⁴⁰.

1938 YILINDAN İTİBAREN BULGARİSTAN GÖÇLERİNİN
ARTIŞ DURUMU

1953 yılı Şubatında sınır tekrar açılmış, ancak Bulgar hükümeti göçe izin vermemiştir. 1953 yılından 1968 yılına kadar Türkiye ile Bulgaristan arasında *Yakın Akraba Göçü* anlaşması imzalanıncaya kadar Bulgaristan'dan göç olmamıştır⁴¹.

Bulgaristan'da Türk azınlık sorunu çözülmeden Türkiye ile Bulgaristan ilişkilerinin düzelmeyeceği iyi bilindiği halde, 1964 yılında Türk-Sovyet ilişkilerinin gelişmesine paralel olarak Türk-Bulgar ilişkilerinde iyileşme görülmüştür. Bulgaristan'la 1965 Ticaret anlaşması, 1966'da Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve aynı yıl Medenî ve Siyasi Haklar Sözleşmesi imzalanması bu olumlu havanın sonucu olmuştur⁴². 22 Mart 1968 günü Türkiye Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ile Bulgaristan Dışişleri Bakanı İvan Başev arasında, parçalanmış ailelerin birleştirilmesini amaçlayan *Yakın Akrabaları 1952 yılına kadar Türkiye'ye göç etmiş olan Türk asıllı Bulgar vatandaşlarının Bulgaristan Halk Cumhuriyetinden Türkiye Cumhuriyetine Göç etmeleri hakkında Anlaşma* uzun pazarlık ve görüşmeler sonucunda imzalanmıştır⁴³.

38. Şimşir, a.g.b., s.61.

39. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli*.

40. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli*, Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Denizli Bulgaristan Göçmenleri'nin Esas Kayıt Defteri*, s.3-328. Bu defterde 1950 yılından itibaren Bulgaristan'dan göç eden sadece 644 kişiye ait kayıt bulunmaktadır.

41. Şimşir, a.g.b., s.61-62. 1968-1979 yılları arasında Yakın Akraba Göçü Anlaşması'nın imzalanması ile 1950-1952 yılları arasında Türkiye'ye gelen göçmen ailelerin, çok sayıda Bulgaristan'da kalan yakınlarının serbest göçmen statüsünde gelmeleri sağlanmıştır. Anlaşma ile 32.356 aileye mensup 116.521 kişi Türkiye'ye göç etmiş ve parçalanmış aileler birleştirilmiştir. <http://balgoc.org.tr/gocmenyerlesim.html>.

42. Börklü, a.g.m., <http://www.turan.tc/kalem/bilimsel/bul-mak.htm>

43. Şimşir, a.g.b., s.65.

Buna göre; 1952 yılına kadar Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye göç etmiş birinci dereceden yakınları serbest statülü göç kapsamına alınarak, belirli bir plan ve program çerçevesinde Türkiye'ye gelmelerine izin verilmiştir. Anlaşma, 17 Mart 1969'da TBMM tarafından onaylanmış ve 8 Ekim 1969'da ilk göçmen kafilesi Edirne Karaağaç istasyonuna gelmiştir⁴⁴. 1950-1951 yıllarında Türkiye'ye göç eden Türklerin yakın akrabaları Bulgaristan'da kalmış ve aileler parçalanmıştı. Parçalanmış ailelerin birleştirilmesi, vize almış, malını mülkünü satmış, sınırın kapatılmasından dolayı göç umutları içinde Bulgaristan'dan ayrılamayan birçok Türk'ün beklentisine çözüm olarak yapılan antlaşma ile sıkıntılar aşılmaya çalışılmıştır. 1969-1978 yılları arasında gerçekleşen göç, 1950-1952 yıllarındaki yoğun göçün olumsuzluklarını ortadan kaldırmaya yönelik adımların atıldığı bir süreç olmuştur.

1969 yılını izleyen on yıl boyunca da, her hafta (Aralık-Mart ayları hariç) göç kafilelerinin gelmesi sürmüştü ve bu kapsamda gelen göçmen sayısı tüm beklentilerin aksine 130 bin gibi büyük bir sayıya ulaşmıştır⁴⁵.

1968-1979 yılları arasında da Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması çerçevesinde 1950-1952 yılları arasında gelen göçmen ailelerinden büyük bölümünün Bulgaristan'da kalan yakınları serbest göçmen olarak gelmiş ve parçalanmış ailelerin birleşmesi gerçekleştirilmiştir.

Denizli için uygun aralık olarak görülebilecek 1969-1978 yılları arasında, Denizli'ye 82 hane gelmiştir⁴⁶.

1969-1978 YILLARI ARASI DENİZLİ'YE GELEN HANE SAYISI	
1969	2
1970	23
1971	12
1972	7
1973	2
1974	3
1976	1
1977	2
1978	30
TOPLAM	82

1968-1979 yılları arasında Bulgaristan'dan gelen göçmenler, serbest göçmen statüsünde ve parçalanmış ailelerin birleştirilmesine yönelik antlaşmalar çerçevesinde Türkiye'ye göç ettikleri için, daha önce gelen akrabalarının bulunduğu il, ilçe ve köylerde kendi imkanları ile yerleşmişlerdir. Göçmenler yerleşirken özellikle iş durumu, iklim ve kültürel yakınlık boyutlarını dikkate almışlardır.

Bu olumlu girişimin üzerinden çok geçmeden Bulgaristan'da Türk azınlığa yönelik politikaların son halkalarından birisi 17 Temmuz 1970'de, Politbüro yetkilileri tarafından

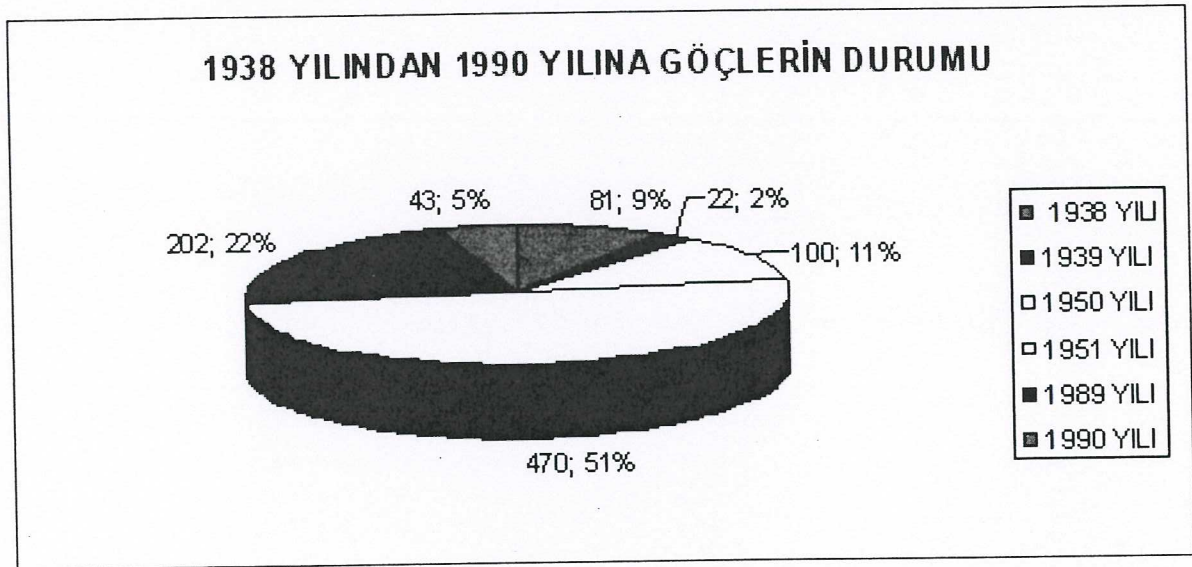
44. Şimşir, a.g.e., s.327-328.

45. Şimşir, a.g.e., s.338.

46. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli*.

549 sayılı *Gizli Tedhiş ile milliyet ve din değiştirme* kararının alınması sonucunda olmuştur⁴⁷. 1970'lerden itibaren Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç devam etmiştir.

1989 yılında göç Türk kökenli Müslüman Bulgar vatandaşlarının, Bulgar hükümeti tarafından Türkiye'ye göçe zorlanarak, trenlerle Türk sınırına bırakılmaları şeklinde başlamıştır. Türkiye, 1989 yılında Bulgar hükümetinin Türk vatandaşlarını Türkiye'ye göçe zorlamasıyla, Türkiye yaklaşık üç aylık bir süre içinde 1950-1951'de gerçekleşen yoğun göçün ardından ikinci büyük göç dalgası ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye, bu üç aylık süre içinde 64.295 aileye mensup 226.863 kişiyi serbest göçmen olarak Türkiye'ye kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu tarihten itibaren 1995 yılına kadar aralıklı olarak gelen serbest göçmenlerin sayısı 27.224 hanede 73.957 kişiye ulaşmıştır.⁴⁸ Denizli'ye 1989 yılında 202 hane⁴⁹ 636 kişi⁵⁰, 1990 yılında 43 hane göçmen gelmiştir⁵¹.

Bu göçlere 1990-1998 yılları arasında 1989 göçünün olumsuzluklarının aşılması sürecinde 57 hane ve 144 kişi Denizli'ye gelmiştir⁵².

Bulgaristan'dan Gelen Göçmenlerin Denizli'de İskanı

1912-1999 yılları arasında Bulgaristan'dan Denizli'ye 46 hane muhacir, 12 hane mülteci, 428 hane serbest, 622 hane iskanlı olarak gelmiştir. 8 tanesinin geliş şekli ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Denizli'ye gelen göçmenlerin önemli bir bölümünün iskâna tabi tutulduğu verilerden anlaşılmaktadır.

47. Börklü, a.g.m., <http://www.turan.tc/kalem/bilimsel/bul-mak.htm>

48. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Hizmet Uygulamaları Genel Envanteri*, Ankara, 1996, s.138.

49. T.C. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Denizli Göçmen ve Mülteciler İskan Kayıt Defteri (1989-1998)*.

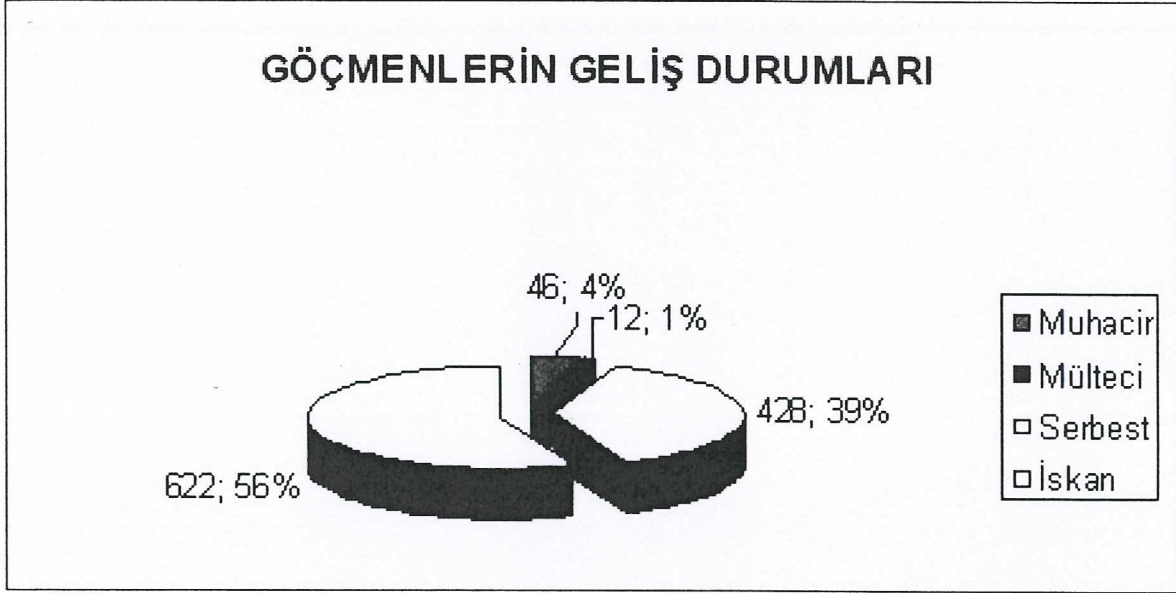
50. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli*.

51. T.C. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Denizli Göçmen ve Mülteciler İskan Kayıt Defteri (1989-1998)*.

52. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli*.

Bulgaristan'dan Denizli'ye gelen göçmenler, kaynaklarda tarımsal iskânlı⁵³ olarak 518, şehirselskânlı⁵⁴ olarak 133 hane verilmektedir⁵⁵.

Denizli'ye Bulgaristan'dan yapılan göçler sonucunda göçmenlerin Denizli merkez ve ilçelerindeki dağılımları aşağıdaki şekilde görülmektedir⁵⁶.

Göçmenlerin ilçelere göre dağılımına bakıldığında, Denizli merkezi, Sarayköy ve Çivril'in yoğun göç aldığı anlaşılmaktadır.

Bulgaristan'dan 1950-1952 yılları arasında gelen ve devlet tarafından yerleştirildikleri için iskanlı olarak kabul edilen göçmenler, iskan yasasına göre yapılan planlamalar doğrultusunda ülkenin çeşitli il-ilçe ve köylerine dağınık veya mahalleler eklenmek suretiyle yerleştirilmişlerdir. Denizli'ye elimizdeki verilere göre 1950-1952 yılları arasında 412 hane tarımsal, 132 hane şehir iskanlı olarak yerleştirilmiştir.

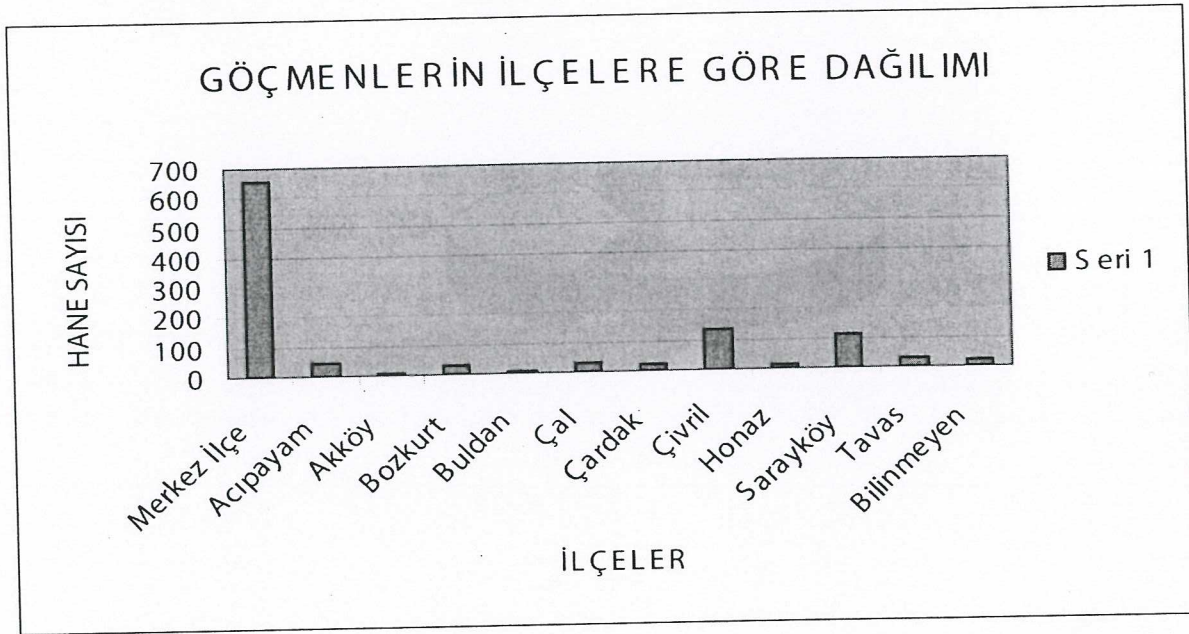
53. Tarımsal iskan, yöresinde veya yurdun herhangi bir yerinde toplu, iskâna elverişli tarım yapılabilir arazilerin bulunduğu yerde usulüne uygun şekilde yapılan ve toplu iskâna elverişli arazi bulunamayan yerlerde bulunacak yerleşim yerlerinde ailelerin konut ve işletme binasını kabul ederek tarım arazisi almadan kırsal alanda yaptıkları yerleşim uygulamasına denilmektedir. T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.49.

54. Şehirselskân, sanat ve meslek sahibi veya şehirde iskan edilmeyi isteyen, tarımsal etkinlikte bulunmayacak göçmenlerin iskan şeklidir. İstekleri dikkate alınanlar öncelikle istedikleri yere en yakın belde, ilçe veya il merkezinde belediye imar planı içinde sağlanabilecek hazine ve belediye taşınmaz malları ile bağış veya satın alınarak-kamulaştırılarak elde edilecek taşınmazlar üzerinde iskan edilebilirler. T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.49.

55. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli*, Genel değerlendirme sütununda toplam 622 iskanlı hane verilirken, tarımsal ve şehirselskânlıların gösterildiği sütundaki işaretlemelerin toplamından aynı sayı çıkmamaktadır.

56. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli* esas alınmış, ancak dağılım Denizli'nin bugün geçerli olan mülki idare taksimatına göre mevcut ilçe merkezleri dikkate alınarak yapılmıştır. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli*.

GÖÇMENLERİN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI			
İLÇE	HANE	İLÇE	HANE
MERKEZ	653	ÇARDAK	24
ACIPAYAM	48	ÇİVRİL	135
AKKÖY	6	HONAZ	17
BOZKURT	32	SARAYKÖY	110
BULDAN	10	TAVAS	28
ÇAL	27	BİLİNMEYEN	26

Denizli merkezinde en yoğun göçmen yerleşimi Sevindik mevkisine olmuş ve burada bir mahalle oluşumu gerçekleşmiştir. İstiklal ve Saraylar mahallelerine de göçmenler yerleştirilmiştir. En yoğun göç alan köyler ise Aşağı Şamlı, Sazköy, Beylerbeyi, Duacılı ve Yukarı Şamlı olmuştur.

Sevindik Mahallesi'nin oluşumu 1950-1951 yıllarında Bulgaristan'dan Denizli Merkez'e gelen göçmenler için boş ve değersiz, tapu kadastro su olmayan, imar planı yapılmamış Eski hisar Köyü Merdanlar Kırında Denizli Belediyesi tarafından 35 dekar arazinin satın alınmasıyla başlamıştır. Satın alınarak parselasyon ve mesken projeleri yapılan bu yerlerde Bayındırlık İl Müdürlüğü'nün kontrollüğünde Müteahhit İsmail Derici tarafından 1952-1954 yıllarında inşaatlar yapılmıştır⁵⁷. Daha sonra Belediye'nin satın alarak hazineye bağışladığı yerlerin kayıtlarda yer almaması nedeniyle birçok sorun yaşanmıştır. Göçmenlerin geçici iskânları Toprak-İskan Müdürlüğü'nce yapılmış ve göçmenlerin bir bölümü inşa edilen bu evlere yerleştirilmişlerdir. Ancak 1953 yılından itibaren bölgenin kıymet kazanması ile evlerin şahıs arazisine yapıldığına dair adli mercilere müracaatlar yapılmaya başlanmıştır. Mülga Toprak-İskan İl Müdürlüğü,

57. Plan için bakınız EK.1

Zihni Kabasoluk ve Salih Yetimağa'dan 24.01.1959 ve 02.07.1960 tarihlerinde toplam 37.487 m2 yer alarak tescilini yaptırmıştır. Ancak yapılan göçmen evlerine ait yer sorunu daha sonraki yıllarda da hep devam etmiştir.⁵⁸ Bu durumda göçmenlerin iskan çalışmaları beklenen düzen ve güven içinde gelişmemiş, müracaat ve sızlanmalar uzun bir süre olumlu bir sonuca kavuşamamıştır.⁵⁹

Göçmen evlerine ait yerlerin davaları uzun süre devam etmiştir. Salih Yetimağa mirasçılarının anlaşamamaları nedeniyle 80 göçmen evinden 20'sinin arsası izale-i şüyu davası sonucu⁶⁰ 28.11.1983-08.12.1983 ile 29.11.1983 ve 09.12.1983 tarihlerinde yapılan açık artırmalar ile Defterdarlık Milli Emlak Müdürlüğü'nce satılmıştır⁶¹.

06.04.1956'da temlikleri yapılan ve tapuları verilmeyen 60 göçmen evi için tapu verilmesi kararı ancak 29.08.1984 yılında alınabilmiştir⁶².

Denizli'ye gelen göçmenlere, devlet tarafından uygulanan politikalar doğrultusunda barınma ve iş olanakları sağlanmıştır. Gelenlerin büyük çoğunluğunun çiftçi olması, kırsal alana yapılacak yerleşime uyum sağlamaları açısından dikkate alınmıştır.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ve çöküş sürecine girmesiyle, özellikle Balkanlarda Müslüman ve Türklere karşı oluşan tutum sonucunda Doğu Trakya ve Anadolu topraklarına doğru birçok göç gerçekleşmiştir. Göç dalgaları kimi zaman yoğun, kimi zaman az olmakla birlikte kesintisiz olarak XIX. Yüzyıldan 1990'lı yıllara kadar devam etmiştir. Osmanlı Devletinin 1912-1913 Balkan Savaşları'ndaki durumu bu göçleri hızlandıran bir rol oynamış, I.Dünya Savaşı ve sonrasında da göçler durmamıştır.

Doğu Trakya ve Anadolu'ya gelen göçmenler çok zor şartlar altında yaşam mücadelesi vermişler, imkanlar dahilinde göçmenlerin iskân ve istihdamları sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu durumda dikkate alındığında alınan tedbirler yeterli olmamıştır. Göçmenlerin önemli bir bölümü daha önce gelen eş-dost ve akrabalarının yanında ve yakınında yerleşerek hayatlarını sürdürmeye çalışmışlardır.

Denizli, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti döneminde devam eden

58. Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Sevindik Raporu*, 25.12.1985 tarihinde Sevindik göçmenleri iskan çalışmaları hakkında Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, İnşaat ve İskan Şube Müdürü Yahya Turan tarafından Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü görüşü olarak sunulan rapordur. Denizli Köy İşleri İl Müdürlüğü Arşivi.
59. 05.08.1969 tarih ve "Sevindik Mahallesi Göçmen Evleri Sahası" konulu Köy İşleri Bakanlığı'na gönderilen yazı. Denizli Köy İşleri İl Müdürlüğü Arşivi.
60. Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Sevindik Raporu*, (25.12.1985 Tarihli)
61. Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Sevindik Raporu II*, 25.12.1985, Bu raporun ekinde İzale-i şüyu davası sonucunda arsaları satışa çıkarılmış 20 hak sahibi göçmen aile reisinin satış sonu mülkiyet durumlarını gösterir cetvel eklenmiştir.
62. 29.08.1984 tarihli Karar ve ekinde 1951 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmenlere iskan olarak verilen Sevindik mahallesindeki ev yerlerinin ada, pafta ve parsel numaralarını gösterir cetvel. Denizli Merkez, Sevindik mahallesinde yaptırılan 80 göçmen evinin dağıtımı ile ilgili olarak bakınız. T.C.Başbakanlık, Toprak ve İskan İşleri Müdürlüğü, *İskan Yolu ile Verilen Topraklara Mahsus Dağıtım Defteri*, 06.4.1956, 12 sayfa.

özellikle Balkan göçleri sürecinde, göçmenlerin yerleştirildiği şehirlerden biri olmuştur. Denizli'ye gelen toplam 2.088 hanelik göçten 1.116 hanesinin Bulgaristan'dan gelmiş olması da dikkat çekicidir. Denizli'ye Bulgaristan'dan gelen toplam göçmen sayısı 4.013 kişi olmuştur.

Denizli özellikle 1950-1951 yıllarında Bulgaristan'dan gelen göçmenler ile yoğun bir yerleşime sahne olmuştur. Bu göçmenlerin önemli bir bölümü iskanlı ve serbest statüde değerlendirilmiştir.

Göçmenlerin Denizli merkezinde ve Sarayköy ve Çivril ilçelerinde daha yoğun bir şekilde iskana tabi tutuldukları görülmüştür. Denizli merkezine bağlı Aşağı Şamlı, Sazköy, Beylerbeyi, Duacılı ve Yukarı Şamlı köyleri de en fazla göçmen yerleşen köyler olmuştur.

KAYNAKÇA

05.08.1969 tarih ve "Sevindik Mahallesi Göçmen Evleri Sahası" konulu Köy İşleri Bakanlığı'na gönderilen yazı.

29.08.1984 tarihli Karar ve ekinde 1951 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmenlere iskan olarak verilen Sevindik mahallesindeki ev yerlerinin ada, pafta ve parsel numaralarını gösterir cetvel.

Alp, İlker, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi (1877-1989)*, Trakya Üniversitesi Yayınları:90/1, Ankara, 1990.

Börklü, Meşkure Yılmaz, *Tarihsel Seyri İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Türkiye'nin Bölge Türklerine Yönelik Politikaları*, <http://www.turan.tc/kalem/bilimsel/bul-mak.htm>

Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Denizli Bulgaristan Göçmenleri'nin Esas Kayıt Defteri*.

Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Göçmen Döküm Cetveli*.

Denizli Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Sevindik Raporu*.

Dündar, Fuat, *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskan Politikası (1913-1918)*, İstanbul, 2002.

<http://balgoc.org.tr/gocmenyerlesim.html>.

<http://www.balgoc.org.tr/email/bulgaristanturkclerihukuk.doc>.

Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, *Sevindik Raporu II*.

Öztürk, Adil Adnan, "Cumhuriyet Döneminde Sö ke'ye Yapılan Göçler (1923-1989)", *I.Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, 15-16 Kasım 2001.

Soysal, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, Cilt I, TTK, Ankara, 1983.

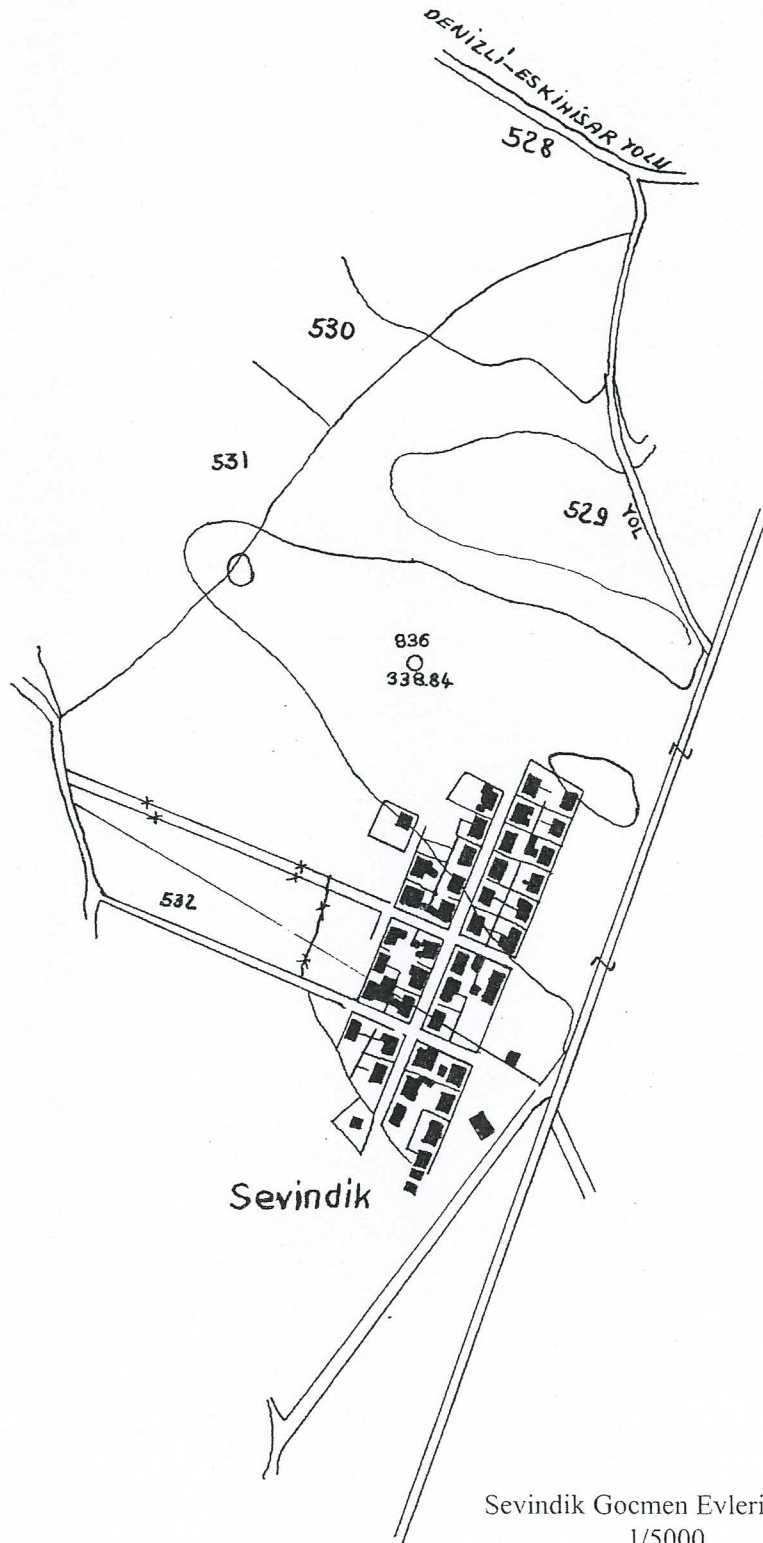
Şimşir, Bilal N., "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", *Bulgaristan'da Türk Varlığı, Bildiriler*, 7 Haziran 1985, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, VII.Dizi, Sayı:871, TTK, Ankara, 1987.

Şimşir, Bilal N., *Bulgaristan Türkleri (1978-1985)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1986.

T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *İskan Kanunu, İskan Kanunu Uygulama Yönetmeliği, Genelge (2002/034)*, Ankara, 2002

T.C. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Denizli Göçmen ve Mülteciler İskan Kayıt Defteri (1989-1998)*.

T.C.Başbakanlık, Toprak ve İskan İşleri Müdürlüğü, *İskan Yolu ile Verilen Topraklara Mahsus Dağıtım Defteri*, 06.4.1956.

Sevindik Gocmen Evleri Plani
1/5000